

Arvoisat kutsuvieraat, hyvät opintopäiville osallistujat

Minulle on ilo ja kunnia julistaa alkaneeksi ammatillisen erityisopetuksen merkittävin vuotuinen foorumi, AEO-päivät! Ja on jälleen ilo nähdä vanhoja tuttuja ja uusia, tulevia vanhoja tuttuja (s'on moro). AEO-päivistä on kasvanut lähes tai yli 300 osallistujaa kokoon keräävä ammatillisten opettajien voimaannuttavan kohtaamisen päivät. Nämä päivät ovat meille kohtaamispaikka; verkottumisen, kokemuksien vaihtamisen ja hauskan yhdessäolon päivät.

Ja samalla nämä päivät ovat ammatillisen osaamisemme kehittämisen päivät.

Elämme muutoksessa(vain muutos on pysyvää). 90-luvun lopussa alkanut Ammatillisen erityisopetuksen muutos jatkuu. Olemme perinteisesti korostaneet opetuksessamme taitoa, tiedollisen osaamisen jäädessä vähäisemmälle huomiolle. Kuitenkin nykyisenä integraatiota ja inklusiota korostavana aikana edellytetään myös erityisopiskelijoilta tiedollisia opintoja ammatillisten perustaitojen ohella. Tämä aiheuttaa ongelmia ja haasteita erityisopetukseen.

Erityisopetuksen muutoksen on käynnistänyt yhteiskunnan muuttuminen. Koulutuspolitiikan painopiste on siirtynyt viime vuosien kuluessa entistä enemmän määrällisestä ohjauksesta palvelu- ja suorituskeskeiseksi markkinaohjaukseksi. Markkinatalouden tavoitteet ja toimintatavat ovat siirtyneet oppilaitoksiin. Itsenäisyyttä ja itseohjautuvuutta korostava oppimiskulttuuri on usealle erityisopiskelijalle haasteellinen. Uudet pedagogiset virtaukset (aktiivinen oppija, itseohjautuvuus, valinnaisuus ja yksilöllisyyden korostaminen) johtavat, pahimmillaan, yhteisöllisyyden häviämiseen ja opettajan työn hajoamiseen.

Yhteiskunnan ja erityisopetuksen muuttuessa myös opettajuus on jatkuvassa muutoksessa. Tiedon nopea lisääntyminen ja uusiutuminen, oppimiskäsityksen muutos tietoa jakavasta opettajasta oppimisen ohjaajaksi ja opetussuunnitelma-ajattelun uudistuminen vaativat opettajilta uusia pedagogisia keinoja, uusien oppimisympäristöjen hallintaa. Meidän ammatillisten erityisopettajien on pysyttävä sekä uusien pedagogisten haasteiden että muuttuvan työelämän kehityksen mukana, meidän tulee elää ajassa. Kaikki nämä muutokset muovaavat ammatillisen erityisopettajan roolia, tehtäviä ja sisällöllistä asiantuntemusta. Ja meidän tulee sopeutua ja hyväksyä asiantuntijuudemme toisin määräytyminen.

Muutoksien haasteisiin vastaaminen vaatii koulutusta, uuden oppimista. Tieto ja ymmärrys oppimisesta ja oppimisprosesseista auttavat kehittämään opettajuutta, opetusmenetelmiä, oppimisympäristöjä. Näidenkin päivien osallistujamäärä kertoo ammatillisten erityisopettajien tahtotilasta ottaa muutoksien haasteet vastaan, halusta kehittää työtämme ja kehittyä työssämme.

Mutta. Mitä on ammatillinen erityisopetus vuonna 2020? Tätä selvitetään ammattiopisto Bovaliuksen vetämässä, OPH:n asettamassa työryhmässä. Miten ammatillista erityisopetusta tulisi tulevaisuudessa järjestää? Tulevatko yksilölliset opintopolut ja opiskelun tukimuodot ammatillisen erityisopetuksen sijaan? Mitä on ammatillinen erityisopettajuus, nyt ja tulevaisuudessa? Onko

ammattillinen opettajuus häviämässä, kun ammattiin opitaan tulevaisuudessa työpaikoilla ja tietoverkoissa? Miten käy opettajan ja opiskelijan välisen hyvän ja säännöllisen vuorovaikutuksen; vuorovaikutuksen, joka nähdään parhaana erityisopetuksen menetelmänä? Isoja kysymyksiä, jotka liittyvät vuonna 2002 laaditun ammatillisen erityisopetuksen vision ja strategian ja siihen perustuvan toimenpideohjelman päivittämiseen. Ja pidetään mielessä tohtorimme toteamus: ”Tulevaisuuden ennakointi ja muuttuvien toimintaympäristöjen tarpeiden huomioiminen edellyttävät yhteistä suunnittelua tulevaisuuden tavoitteista ja toimintatavoista (Luukkainen 2004)”. Me olemme valmiit yhteiseen suunnitteluun.

Paraikaa on lausuntakierroksella Valtioneuvoston seuraava kehittämissuunnitelma. KESU-luonnos on pitkälle hallitusohjelman tavoitteiden toistamista. Meille ammatillisille erityisopettajille on tärkeää pohtia, miten KESU tulee vaikuttamaan ammatillisen erityisopetuksen asemaan, toimintaan, kehittymiseen ja ennen muuta rahoitukseen. Meidän kannalta on erinomainen asia, että kehittämissuunnitelman tärkeänä painopisteenä tulee olemaan köyhyyden, eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentäminen. Toimenpiteiksi esitetään mm yhteiskuntatakuuta, koulutustakuuta sekä ammatillisen koulutuksen tutkintojen ja opetusjärjestelyjen uudistamista joustavimmiksi. Minun mielestä samalla, kun uudistetaan, on tutkinnon perusteiden sisältöihin heijastettava lisääntynyt erityisopetuksen kasvu, niin aikuis- kuin nuorisoasteen koulutuksessa.

Lisäksi KESUssa halutaan hyödyntää työvaltaisia opiskelumenetelmiä ja vaihtoehtoisia koulutusmalleja sekä vahvistaa perusopetuksen lisäopetuksen, ammatillisen koulutuksen valmistavien ja valmentavien koulutusten sekä työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön yhteistyötä ja selkeyttää työnjakoa siten, että ne tukevat tehokkaasti jatko-opintoihin siirtymistä. Nyt on oikea aika vaikuttaa asiakirjan sisältöön, joten pyritään omalta osaltamme tuomaan ammatillisen erityisopetuksen asioita myös lopulliseen KESUun ja vaaditaan toteutukseen resursseja (rahaaaaa).

Kun puhutaan ammatillisesta erityisopetuksesta, tarkoitetaan pääosin nuorisoasteen perustutkintotavoitteista koulutusta. Mutta meillä on myös aikuisia tukea tarvitsevia opiskelijoita. Kuitenkaan aikuiskoulutuksen perinteisessä toimintajärjestelmässä ei erillisiä tukitoimia oppimisen ja opiskelun esteisiin juurikaan ole tarjolla ja myös erityisopettajien määrä on vähäinen. Tähän on puuttuttava ja erityistä tukea tarvitsevien aikuisopiskelijoiden koulutusmahdollisuuksia on parannettava. Me tiedämme, että vammaisten ja vajaakuntoisten sekä muiden erityistukea tarvitsevien mahdollisuudet työllistyä avoimilla työmarkkinoilla ovat normiväestöä heikommat. Heille on tarjottava saavutettavuudeltaan ja järjestämistavoiltaan sopivia koulutusmahdollisuuksia, myös työn ohella opiskelun mahdollisuuksia tulee kehittää. Koulutuksen onnistumisen edellytys on, että opetushenkilöstö sekä työpaikkaohjaajat osaavat tunnistaa ja havaita oppimisen esteitä ja tuen tarpeita. Näin ollen opetushenkilöstön osaamisen kehittämiseen erityisopetuksen alueella on panostettava täydennyskoulutuksen avulla.

Opettajien vahva ammattipedagoginen osaaminen on yhdistettävä erityispedagogiseen osaamiseen. Opettajien taitoja kohdata erilaisia oppijoita, tunnistaa oppimisvaikeuksia, huomioida yksilöllisyys ja käyttää erilaisia opetusmenetelmiä tulee parantaa. Aikuisten näyttötutkintojen antamista tulee kehittää huomioimaan aikuisopiskelijan erityistuen tarpeet. Tutkinnon suorittajan tulee saada tarvittava erityinen ohjaus, tukipalvelut ja erityisjärjestelyt, jotka mahdollistavat

oppimisvaikeuksista, sairaudesta tai vammasta riippumatta osallistumisen tarvittavan ammattitaidon hankkimiseen ja näyttötutkinnon suorittamiseen. Henkilökohtaistamisen avulla tutkinnon suorittajalle luodaan oikeat olosuhteet osoittaa osaamisensa tutkintotilaisuuksissa. Kuten nuorisoasteen opiskelijalle myös aikuisopiskelijalle tulee voida antaa erityistä tukea työ- ja toimintakykyyn perustuvan tarkastelun pohjalta diagnoosilähtöisen tavan lisäksi. Huomio tulee kiinnittää ammatilliseen osaamiseen ja ammattitaitoon eikä vikaan, vammaan tai sairauteen.

AEO on kuluneena vuonna osallistunut lukuisiin ammatillisen erityisopetuksen hankkeisiin, projekteihin ja työseminaareihin. Niistä mainittakoon Erityisopetuksen koordinointi ja suunnittelu, EOO-hanke, kysely laaja-alaisten erityisopettajien työstä ammatillisissa oppilaitoksissa, Ammatillinen erityisopetus- selvitys, kehitys ja levitys, Ammatillisessa opetuksessa käytettävien opetus- ja ohjausmenetelmien koonti. Näistä hankkeista haluan nostaa vielä erikseen esiin Opetushallituksen vetämän: Ammatillinen erityisopetus- selvitys, kehitys ja levitys. Hankeen tarve on lähtenyt ”tutkimus ammatillisen erityisopettajan työstä” esiin nousseista kysymyksistä. Hankkeessa toteutetaan selvitys ammatillisen erityisopetuksen nykytilanteesta, saatetaan näkyväksi se työ, jota on jo runsaasti tehty ammatillisissa erityisoppilaitoksissa, ammatillisissa oppilaitoksissa ja ammatillisessa erityisopettajakoulutuksessa. Keskiössä on opiskelijoille suunnatut tukitoimet, pedagogiset toimintamallit ja koulutusmateriaalit. Hankkeen tulosten pohjalta laaditaan julkaistava raportti ja tuloksia hyödynnetään valtakunnallisesti erityisopetuksen kehittämistyössä.

Alkuviikosta saimme kuulla ja lukea keskusjärjestöjen neuvottelujen TUPOsta katkenneen. Se tietää liitokohtaisten neuvottelujen käynnistymistä. Vaikka tiedämme neuvottelujen vaikeuden, uskallamme varmaan esittää meidän ammatillisten erityisopettajien kainon toiveen edunvalvojillemme, OAJ:n neuvottelijoille. Se on oma hinnoittelutunnus. Hinnoittelutunnuksen avulla saamme selkeyttä ja näkyvyyttä työllemme, ammatilliselle erityisopetukselle. Ja näin saamme myös korjattua opettajatilastoinnin virheellisyyden ammatillisten erityisopettajien määrästä. Emme toki pistä hanttiin, jos hinnoittelutunnuksella saamme myös palkkoihimme korjauksen ja näin purettua neljän vuoden takaisen OVTES-traumamme, palkanlisämme poistamisen.

Hyvät kuulijat!

Järjestäjät ovat luoneet meille houkuttelevan, hyvinvointiamme edistävän, empowerment-ohjelman. Voimaantuminen ja hyvinvointi on erittäin merkittävä asia ihmisen itsensä, työorganisaatioiden menestymisen ja yhteiskuntien toimivuuden kannalta. Empowermentin haasteeksi on koettu, miten saadaan organisaation eri tasoilla toimivat ihmiset jaksamaan ja voimaan hyvin sekä, miten työkulttuuria ja johtamista voidaan kehittää ihmisten voimaantumista tukevaksi. Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi. Se on samanaikaisesti henkilökohtainen ja yhteisöllinen (sosiaalinen) prosessi, eikä voimaa voi varsinaisesti antaa toiselle, se on sisäistä voimantunnetta.

Nautitaan näiden päivien empower-prosesseista, voimaannutaan ja hyvinvoidaan!